

ELS PAPERS DEL SANT

Oriol Molas i Grau

CAPTATIO I EXCULPATIO. Justificació i excuses.

“Juzgo que tal vez será atrevimiento el trabajo que he emprendido, pero por otra parte no es más que un escrito particular para guardarlo en el archivo sin pretender darlo al público. (...) Mis cortos alcances no pueden llegar a satisfacer a los lectores; pero mi fin no es otro que arreglar los papeles de S. Víctor para que en los tiempos futuros no se pierda la devoción por tan grande Santo.”

Amb aquestes paraules l'autor anònim del manuscrit que recopila i explica la història de les relíquies de sant Víctor a l'església de Santa Maria de Camprodon s'exculpa davant del seu lector i el convida a llegir. I aquestes mateixes paraules em van cridar l'atenció quan a l'any 1989, i en motiu de l'edició del número corresponent de la *Memòria de la processó dels Sants Misteris de Camprodon*, se'm va encomanar una nota informativa sobre algun tema relacionat amb la processó.

Mancat d'idees i de projecte vaig demanar ajuda a mossèn Joan Soler, aleshores rector de la parròquia, qui em va permetre accedir a l'arxiu parroquial per remenar una mica. Entre els papers, vaig trobar un volum, conegut per altres autors locals però mai llegit en profunditat, que recull o promet recollir tota la documentació relacionada amb la història de sant Víctor a Camprodon, la concessió de les relíquies a dos conciutadans i el seu posterior trasllat a la vila.

Aprofitant que aquest sant va ser considerat el patró de la processó restaurada i que la seva imatge de soldat romà apareix reproduïda en el penó dels armats, vaig pensar que seria oportú investigar el volum trobat. L'article promès es va convertir en una petita sèrie inacabada de sis o set articles redactats amb to popular i entenedor, allunyats de qualsevol mena de pretensió acadèmica.

El que segueix és només una recuperació testimonial del contingut d'aquesta documentació i una nova lectura del volum, en un intent de recopilació de totes les dades conegudes o suposades sobre el tema.

Així com el prevere, autor del volum que anirem llegint, fa l'*exculpatio* ortodoxa citada, vull apuntar que només pretenc donar unes notes informatives i exposar unes teories que no passen de suposicions sobre el perquè de la celebració de la festivitat de sant Víctor a Camprodon i la seva posterior derogació.

No pretenc, en cap cas, fer una lectura exhaustiva de tots i cadascun dels detalls

que apareixen en l'esmentat volum, ja que aquesta tasca requeriria molta més dedicació i espai. És, doncs, només una primera ordenació i justificació de la història d'aquest sant a partir del volum rescatat de la pols de l'arxiu parroquial.

EL VOLUM RESCATAT. Característiques i continguts.

Sota el títol "*Historia de la tradición de S. Víctor Mártir a la Iglesia Parroquial de Camprodón*" figura a l'arxiu parroquial de Santa Maria un volum manuscrit, mida foli i relligat amb cobertes de cartró, folrades de paper pergamí i paper setinat, força fet malbé.

Amb una capacitat de 128 fulls, el volum és inacabat i està dividit en dues parts o quaderns, estructurats de la següent manera:

- Primer quadern: 14 pàgines sense numerar, on s'inclouen 4 pàgines de cortesia, la pàgina del protocol, una pàgina en blanc, 4 pàgines més pel pròleg i un índex de 3 pàgines. A continuació, una dedicatòria en pàgina esquerra i comença, a la dreta, el primer capítol d'aquesta part del volum amb la primera pàgina numerada i fins a la número 74.

- Segon quadern: Aquesta segona part comença just a continuació amb una nova pàgina de protocol, una pàgina en blanc i un índex de 4 pàgines. A continuació s'inicia una nova numeració fins a concloure a la pàgina 132 i una línia de text a la pàgina següent, sense numerar.

La relligadura del volum està desfermada entre les pàgines numerades com a 60 i 61 de la primera part. I seguidament hi ha 3 plecs, de la pàgina 61 a la 108, que només estan units al conjunt per un sol punt de relligadura. Tot i que l'aspecte general és correcte i la qualitat de lectura de les pàgines bona, el volum mereixeria una restauració per no agreujar encara més aquests defectes d'enquadernació que amb el temps poden portar a la seva destrucció parcial i a la possible pèrdua de continguts.

L'etiqueta central de la coberta, on hi figura el títol, està fragmentada. Per les característiques del document i pel contingut de la pàgina del protocol, on hi figura una versió ampliada del títol, podem suposar la totalitat del text sense cap vergonya a equivocar-nos: "*Historia de la tradición de S. Víctor Mártir a la Iglesia Parroquial de Camprodón*"

Segons aquesta mateixa pàgina, el dia 5 d'agost de 1834, un dels preveres beneficiats de la parròquia de Camprodón, el qual malauradament no signa el document, va emprendre la feixuga tasca de recopilar "*los pocos documentos que se han hallado*" sobre el trasllat de les relíquies de sant Víctor a l'esmentada parròquia. Hi ho fa o pretén fer en volums diferents, segons indica en el mateix protocol "*Cuaderno Primero*" i concretament en tres, tal i com especifica en el pròleg d'aquest quadern: "*Con estos antecedentes he dividido este escrito en tres partes o cuadernos, tratando en el primero el viaje de S. Víctor y de su archivo y permanencia en Camprodón. En el segundo, de los motivos que tubo el pueblo camprodonés para clamar otra vez la*

solemnidad de la fiesta y nexo del Santo; y en el tercero, los documentos auténticos que he hallado en el archivo y de la ilustración de algunos que por ser antiguos y mal cuidados eran difíciles al lector".

El volum que tenim a les mans és la compilació del dos primers quaderns. La pàgina de protocol que obre la segona part, entre l'última pàgina numerada com a 74 i el nou índex, ho deixa ben clar: "*cuaderno segundo*".

Sobta, però, que aquesta pàgina del nou protocol indiqui que la segona part del volum —que tracta fets posteriors en el temps— hagi estat escrita "*A III de los ydus de julio de MDCCCXXXIV*", o sigui, a 3 de juliol de 1834, un mes i dos dies abans que la data que figura en el protocol de la primera part, 5 d'agost de 1834.

Tot i que la cal·ligrafia es manté en aquestes pàgines inicials del segon quadern, sembla que les pàgines numerades d'aquesta part, les que fan referència pròpiament al contingut, hagin estat redactades per una altra mà, la qual cosa justificaria la gran capacitat de producció del prevere amanuense i les dates discordants. Finalment, la cal·ligrafia inicial es recupera just al final de la pàgina numerada com a 74 d'aquesta segona part i persisteix fins a l'última línia redactada, a la pàgina següent de la 132.

Referent a la promesa del tercer quadern "*(...) y en el tercero, los documentos auténticos que he hallado en el archivo y de la ilustración de algunos que por ser antiguos y mal cuidados eran difíciles al lector*" i per les dades que disposem, aquest ni cap de semblant consten en l'arxiu parroquial. Les circumstàncies fan témer que probablement mai no es redactés ni compilés, i més tenint en compte que el segon quadern, inclòs en aquest volum, acaba de cop i volta. Tot i que també podria ser que la documentació que conformava el tercer volum s'hagi perdut, o que la pols de la rectoria o el fum de la *carlinada* de 1839 no n'hagin deixat cap rastre.

La redacció del volum acaba de sobte, poc després d'iniciat el capítol 21 del segon quadern que tracta sobre: "*En el que se pregunta si en las actuales circunstancias la reliquia, o sagrado cuerpo de S. Víctor mártir Patrono de Camprodón es insigne para dársele pública veneración y se resuelve afirmativamente*." Sense desvetllar, malauradament, la incògnita.

EL TO DECIMONÒNIC. L'estil del prevere.

El prevere compilador, segons ens diu en el pròleg del quadern, "*como verdadero amante de la Patria*" i desitjant posar al dia tots els documents que fins aleshores es coneixien del gloriós trasllat, escriu: "*No he podido menos que registrar todo el archivo de esta parroquial y recoger todos los restos de los documentos de su ilustre Patrono*." O sigui, que recull els documents, els quals sembla que no estaven en massa bon estat —*restos*—, que acrediten el permís i posterior trasllat de les santes despulles, l'elecció i benedicció de l'altar, i la formació de la confraria, així com les posteriors indulgències que li foren concedides.

Amb una literatura molt pròpia del segle dinou i en castellà, naturalment, tal i com pertoca a tot bon eclesiàstic de l'època, el prevere fa una abrindada apologia del sant i de tots aquells que van participar d'una manera o d'una altra en el seu trasllat a la vila de Camprodon. No seria lògic ni just, però, descontextualitzar aquest volum del temps i del moment en què va ser escrit, com tampoc seria prudent oblidar la condició religiosa del seu redactor ni el motiu pel qual l'escriu.

El to general és molt emfàtic i descaradament apologètic. En algunes ocasions, fins i tot exagerat. Com per exemple quan descriu, emocionat, l'anunci de l'arribada de les relíquies al poble: *"Ya el júbilo es general en Camprodón y la alegría se aumenta en todas partes, pues la leal tarde de sus oradores espera con ansia el ver en sus altares el noble guerrero que la defenderá de todas las malignidades diabólicas y ya lo clama por su Patrón"*. O quan arriba a comparar, gairebé fins a confondre en una imatge molt literària, l'arribada de l'urna que contenia les relíquies del sant amb el trasllat de l'arca de la sagrada aliança del poble d'Israel: *"Y veo aquí como todo el pueblo de Israel se presentó al Rey Salomón y llevaban la arca de la alianza del Señor y el tabernáculo y los precedían los sacerdotes y los levitas, y como el Rey y toda la muchedumbre inmolaban víctimas y mirad también como los camprodoneses hacen mil festejos entonan sus sacerdotes y llevaban desde dicho pueblo el arca del glorioso mártir S. Víctor y el tabernáculo."*

Continuant amb el pròleg i amb ressons d'homilies pròpies del Padre Fray Gerundio de Campazas, afegeix: *"Un camprodonés lo fue a buscar del medio de las catacumbas, un camprodonés lo llevó desde Roma a Barcelona, un camprodonés lo custodió en dicha ciudad, un camprodonés hizo la donación a su Patria, y los camprodoneses finalmente lo llevaron a su iglesia parroquial, le fabricaron un propio altar, lo proclamaron patrón, erigieron una cofradía y lo veneraron y lo venerarán hasta la consumación de los siglos"*.

Abans de seguir endavant, però, i reconeixent entre la població algunes veus en desacord, les quals intentarem justificar més endavant, sentència: *"Se habrán estrellado, Sí, los malvados designios de algunos, aunque pocos, hijos espurios de la Patria a vista de los pasos y diligencias de sus verdaderos hijos para lograr este tesoro"*.

I fins i tot —i encara que no vingui a to—, amb un beat somriure de suficiència, troba la manera d'ensenyar als seus fidels que posseeix, arrelats al cor i a la intel·ligència, els coneixements dels llatins clàssics. Sense cap mena de rubor, diu: *"verificándose ahora lo que Horacio en su Arte Poética dijo: 'Multa renascentur que (sic. quae) jam decidere'"*.

El to del quadern es manté indefectiblement al llarg de totes les pàgines manuscrites, on de manera ordenada recopila i tradueix tots els documents que troba. I entre traducció i transcripció, interpreta la història coneguda, amb una finalitat que sembla prou clara: un intent d'augmentar i reafirmar la devoció popular vers aquest sant.

SOBRE LA IDENTITAT DEL SANT. Un vencedor anònim.

De sempre els camprodonins s'han preguntat sobre la identitat veritable i real del seu sant Víctor. Suposo que, si es tracta de venerar unes relíquies i de tenir un Patró, preguntar-se de qui havien estat els ossos és una qüestió ben humana i normal.

El prevere, encara en el pròleg d'aquest primer quadern, ens informa que en tota la compilació de textos no nomenarà en cap moment la identitat de la persona a la qual van pertànyer les despulles que constitueixen les relíquies de sant Víctor: *"Ni es de admirar que en toda la obra nombre a S. Víctor mártir Thedeo y que nada diga de su vida pues ninguna auténtica se da de tal título"*. O sigui, que no ho farà perquè no en sap res.

És cert, també, que al llarg de la història, la tradició popular ha atorgat diverses identitats al nostre sant Víctor, *"Es una confusión los muchos santos que de este nombre se hallan en las historias"*. Com per exemple la del mateix centurió que va clavar la llança a Crist a la creu, la qual cosa —com veurem— és fàcil de desautoritzar, o la identitat del mateix sant Víctor de Marsella.

No pot assegurar que sigui el mateix sant Víctor que va patir martiri a Marsella, ja que les proves que dóna, i que ell coneix per l'Acte de Donació, no informen suficientment. *"No pretendo tampoco decir que erraron los que nos han predicado de nuestro S. Víctor, diciendo que era aquel que padeció martirio en Marsella, por cuanto en el Acto de Donación se lee que en el Martirio lógico Romano de él se hace mención"*.

Sembla ser que sant Víctor de Marsella era un legionari fidel al cristianisme que va desertar per raons de fe i que va ser pres a Marsella. Allà va ser *"invitado a ofrecer incienso a los ídolos"* —es refereix, naturalment, convidat a venerar els déus pagans— i com que molt probablement s'hi deuria negar, el van torturar fins a la mort. El seu cos va ser llançat al mar, però dies després les aigües van tornar les despulles. Els fidels marsellesos van veure en aquesta torna una voluntat divina per la qual Déu volia que el sant fos enterrat entre ells. I així ho van fer: van enterrar-lo a Marsella mateix, prop de la platja. Pel que es veu, sant Víctor de Marsella encara és allà, per tant no pot ser el mateix que tenim aquí.

De fet, tot i aquesta evidència, el prevere no s'atreveix a dir res directament i prefereix crear una mica de suspens: *Pero razones más poderosas —que no coneixem i esperem saber algun dia— me impelan a creer que es otro S. Víctor del cual no se tiene conocimiento alguno de su vida como demostraré en su lugar"*.

L'única cosa segura és que les despulles del sant Víctor de Camprodon arribaren procedents del Cementiri de Calixt, juntament amb sant Càndid i sant Fortunat, tal i com diu que especifiquen els documents originals: *"(...) sino que dicen que era Mártir y sacado de las Catacumbas o cementerio de Calixto, junto con S. Cándido y S. Fortunato"*.

El cementiri de Calixt, o catacumbes Calixtianes van ser creades per ordre del Papa Calixt, entre els anys 212 i 224, al costat de la Via Apia, a les portes de Roma. És per això que també són conegudes com a "*Catacumbas de la Vía Apia*", com ens informa el nostre prevere.

Així doncs, no pot ser el mateix centurió que va clavar la llança a Crist mentre aquest era martiritzat a la creu, ja que s'hagués hagut de traslladar de Palestina fins a Roma i, sobretot, hagués hagut de viure 225 anys, com a mínim.

Les catacumbes tenien una doble finalitat: per un cantó servien com a lloc de refugi dels fidels els quals, tot i ser reconeguts per Alexandre, tenien problemes amb les tropes i els ciutadans pagans que no s'havien convertit a la religió cristiana. D'altra banda, les catacumbes servien com a cementiri dels fidels morts. El mateix Papa Calixt, després de ser torturat i assassinat, va ser enterrat en aquestes catacumbes.

Sembla ser que el nostre sant havia de ser un d'aquells primers fidels romans. Molt probablement es tractava d'un màrtir anònim, del qual no podem ni dir que era legionari, ja que el nom de *Víctor* —paraula llatina la traducció de la qual és *Vencedor*— era un títol cristià que es donava a tots els màrtirs. Segurament es tracta, doncs, de les despulles d'un d'aquells primers cristians que, després de córrer la mateixa sort, va ser enterrat en el mateix lloc que el Papa Calixt.

A principis del s. XVII la parròquia de Camprodon no disposava de cap relíquia de sant per a venerar com a patró. Les úniques relíquies santes que hi havia a la contrada eren les de sant Patllari, però pertanyien al Monestir de sant Pere, amo i senyor de les terres camprodonines. Les relacions entre les síndics locals i els monjos benedictins no eren del tot fluides. Cal mencionar les queixes d'aquests mateixos davant el Rei Felip III a les Corts de 1599.

Segons els historiadors locals Morer i Galí, gairebé coetanis del prevere compilador i amb un estil molt semblant, a finals del s. XVI i a principis del s. XVII els Reis Felip II i Felip III van concedir a la vila de Camprodon, respectivament, un seguit de privilegis polítics i socials. Aquests privilegis, molt probablement, van ser el fruit de l'augment de població i l'increment del pes social i polític de la vila a la comarca i, fins i tot, respecte a comarques veïnes.

No és d'estranyar, doncs, que el batlle general, els cònsols, prohoms, preveres i tot el poble que acudia a la parròquia sentís la necessitat de disposar d'unes relíquies pròpies, sense haver de dependre del Monestir.

Aquests fets van anar coincidint amb la gran proliferació de relíquies arribades de Roma a causa de l'augment de la necessitat i, per tant, de la demanda. Això explicaria la gran quantitat de sants Víctors diferents arribats per aquella època i que encara avui es veneren. Amb això no vull pas dir que tinguem un sant de poca categoria, però sí un sant força comú, tant per la quantitat de relíquies diferents, com per la gran quantitat de personatges, fins i tot Papes, que porten aquest nom i dels quals sembla ser que cap és el nostre.

El mateix prevere, amb la intenció de no perdre devots i amb un clar interès de popularitzar-lo, s'afanya a dir: *"Esto no obstante no impide el que San Víctor Mártir de Camprodón sea un Santo de grave nota y mucha veneración, pues al contrario los Santísimos y Beatísimos Papas hubieran errado en concederle tantas indulgencias y privilegios como en sus respectivos lugares se verá extensamente"*.

I afegeix, tot intentant disculpar-se en un acte de fe i d'obediència eclesiàstica: *"De otro modo entraríamos en la controversia o disputa si el Pontífice Romano es infalible cuando ejerce las veces de cabeza de toda la iglesia, cuando prescribe a los sagrados concilios, y cuando determina las cosas de fe"*. I, naturalment els actes de fe no poden ser contradits pels fidels, ni molt menys pels preveres, la primera obligació dels quals ha de ser de predicar amb l'exemple.

S'acaba aquest capítol sobre la identitat de sant Víctor recalcant i recordant als fidels que no es tracta del conegut i famós sant Víctor de Marsella, però que tot i així, repeteix que *"Es pues digno de grande veneración nuestro San Víctor, al paso de darle el título que a mi entender no tiene"*.

EL TRASLLAT FINS A BARCELONA. Els germans Atxer.

Ja entre els continguts del segon capítol del quadern —i després del preceptiu i extens acte de fe on es repassen totes les estructures socials i teològiques de l'Església Catòlica— el prevere continua l'escrit explicant-nos la manera segons la qual van ser desenterrades les despulles de sant Víctor a les Catacumbes de la Via Apia.

Segons una ordre del Papa Urbà VIII, juntament amb les despulles de sant Càndid i sant Fortunat, el dia 12 de novembre de 1655, les despulles de sant Víctor van ser lliurades al *"Venerable y Rbdo. Señor Pedro Benito Atxer —fill de Camprodón—, Canónigo de la Iglesia de Barcelona, al efecto de darlo en su nombre —es refereix en nom del cardenal que actuava directament sota les ordres del Papa, ja citat— al dicho venerable y Rbdo. Señor Pedro Juan Atxer, Canónigo Penitenciario de la misma Iglesia de Barcelona, hermano del mismo Pedro Benito, —i també fill de Camprodón— con facultad de transmitirlo a cualquier otro a si bien parecido y visto (...)"*. O sigui, que un cardenal, en nom del Papa, cedeix les despulles del sant a Pere Benet Atxer, perquè aquest les doni al seu germà, Pere Joan, amb la facultat i possibilitat que aquest darrer les traspassi a qui cregui convenient.

L'autor tradueix, seguidament, totes les cartes on s'especifiquen les ordres i les llicències per transportar el sant fins a Barcelona. El sant va ser traslladat en una caixa de fusta blanca, segellada amb l'escut del cardenal i encintada amb una beta de seda. *"(...) en las cuales consta que el dicho cuerpo de S. Víctor Mártir fue puesto en una caja de madera blanca ligada con un cordón de seda colorada (...)"*

50 El viatge de Roma fins a Barcelona es va fer per via marítima i no només coneixem el nom del capità del vaixell que les va transportar, “*Francisco del Plano Genovés*”, sinó que en sabem tota una aventura la qual una mica més i ens deixa sense relíquies: “*Cual nave en verdad agitada por grandes vientos en el estrecho llamado de León fue oprimida por tanta y tan gran tempestad que para salvar las vidas de todos los que existían en la nave se vieron precisados a echar en el mar la mayor parte de las mercaderías y disponiéndolo así Dios por espacio de dos días y medio, tres o cuatro horas antes de la aurora la misma nave llego cerca del puerto de esta ciudad —es refereix a Barcelona— con evidente peligro de padecer naufragio. Y que por ocasión de la tempestad y de la tormenta del mar la nave no pudo tocar al puerto de Barcelona sino que agitada por los vientos transcurrió al puerto llamado de Salou en donde maravillosamente llegó salva el día veinte del mismo mes y año —20 de novembre de 1655—. Sosegada la tempestad del mar la dicha nave llegó felizmente al puerto de Barcelona el día siguiente (...)*”

Les relíquies van ser dipositades, finalment, a l'altar major del convent de frares de la Santíssima Trinitat, molt a prop de la catedral de Barcelona i, després, traslladades a la casa particular dels germans Atxer, al carrer Paradís de la mateixa ciutat: “*Fue llevada al convento o al oratorio de frailes descalzos de la Santísima Trinidad de esta ciudad de Barcelona, y allí con suficiente iluminación puesta sobre el altar. Al instante fue llevada a la casa de los mencionados Pedro Juan y Pedro Benito Atxer la que al mismo tiempo en la dicha de Paradís, muy cerca de la Iglesia Catedral de S. Cruz de Barcelona y puestas dentro de cierta caja blanca clavada con dos clavos para la custodia de tan grande tesoro expresamente fabricada para tan grande efecto existiendo en cierta capilla de la casa de los referidos canónigos Atxer bien y decentemente preparada y adornada.*”

Anteriorment hem comentat la proliferació de relíquies vingudes de Roma a principis del segle XVII i sobre la necessitat que els parroquians camprodonins tenien de posseir-ne i venerar-ne unes que no estiguessin lligades a la propietat del Monestir.

Cal afegir a aquestes dues circumstàncies el motiu, potser principal, que va fer que a l'any 1655 els germans Atxer anessin a Roma a buscar unes relíquies: “*Cuyos canónigos Pedro Juan y Pedro Benito Atxers deseando en gran manera el consuelo de la aflicción y aprensión de tantos habitantes espirituales y temporales de su propia insigne Patria y de toda la montaña a saber de los males de dicha villa de Camprodón y de los lugares vecinos (...)*”. Aquests mals dels quals parla el prevere no són res més que la pesta que va assolar la vila l'any 1654.

Els dos canonges Atxer, de ben segur, coneixien no només aquest problema sinó totes les necessitats materials i espirituals dels seus conciutadans camprodonins, les quals havien augmentat encara més aquell mateix any de 1655, ja que la vila de

Camprodon, tal i com ens expliquen Morer i Galfí, havia estat presa per l'exèrcit francès.

I com que tenien llicència per donar les relíquies a qui els plagués més, segons la seva consciència naturalment, és fàcil entendre el goig que resultaria per a ells de cedir les relíquies de sant Víctor a la seva parròquia natal, un cop alliberada. Van decidir, doncs, que el poble de Camprodon s'avindria a posseir-les.

Els dos canonges, però, es van reservar el dret de mantenir una de les còpies de la clau que obria l'urna on hi havia les despulles. La clau s'hauria de guardar a casa seva i hauria de passar a mans del seu hereu per línia directa de successió per consanguinitat. La clau s'hauria de guardar a la casa familiar, que estava situada als Quatre Cantons, entre Cantallops i el Carrer de València: “(...) *en la casa de los hijos de Atxers y de su familia de dicha villa de Camprodón que está ésta la plaza antiguamente llamada de na Miñana, y en la cabeza del puente llamado d'en Cadarsiet de parte de la calle de Valencia y de la de Cantallops de la mencionada villa de Camprodón*”.

En el mateix document, tot i que el sant encara era a Barcelona, es menciona l'obligació de celebrar la festivitat del patró a Camprodon, i n'especifica la data, la qual cosa demostra, un cop més, la voluntat dels germans Atxer d'entregar les despulles als seu poble: “(...) *y mandamos que la festividad del mismo S. Víctor Mártir se celebre cada año para siempre á trece del mes de Septiembre (no con todo precepto)*” — els parèntesis són originals.

Com hem pogut comprovar al llarg de la lectura, des de l'any d'arribada de les relíquies fins al 1834 —i, posteriorment, fins a 1839— la festivitat s'havia anat celebrant en dates diferents: la primera vegada, l'any 1698, el dia 19 de juliol, dia de l'arribada de les relíquies a la vila.

Posteriorment, l'any 1701, i en motiu de la benedicció de l'altar, es va celebrar el dia 21 de juliol. L'any següent, la data es va canviar pel dia 13 de setembre, tal i com havien ordenat els germans Atxer.

Tot indica que, a l'any que el prevere signa el llibre, el 1834, la festivitat es va celebrar el dia 21 de setembre. Posteriorment, l'any 1839 —per exemple i com veurem en l'Annex— la festivitat es va celebrar el dia 22 de setembre, i venia celebrant-se en aquesta mateixa data des de feia alguns anys.

Pel mateix motiu de celebració, els papers transcrits permeten la possibilitat de fer processó solemne portant per tota la vila les relíquies del sant, concedint quaranta dies de veritable indulgència —segons marcaven els cànons— a tots aquells que assistissin a la processó o vetllessin les despulles el dia de la celebració de la festa. Al mateix temps, s'ordenava construir una capella a l'església parroquial de Camprodon per custodiar i poder venerar el sant. Tot això, però, no succeiria fins gairebé cinquanta anys després.

MÉS DE QUARANTA ANYS DE REPÒS. Per dir-ho figuradament.

Els documents que continuen, però, demostren que finalment els dos germans preveres Atxer, en Pere Joan i en Pere Benet, mai no van procedir a la donació de les relíquies a la Parròquia de Camprodon.

En el tercer capítol d'aquest quadern, el prevere tradueix al castellà una carta escrita i signada originàriament en català per Pere Atxer: "*La carta de D. Pedro Atxer a la reverenda comunidad y cónsules de Camprodón*". Segons el traductor, en una nota que especifica a peu de pàgina, aquesta carta adreçada a la comunitat de Camprodon és un dels documents originals que formen el tercer volum dedicat a sant Víctor, el qual sembla, com ja hem especificat, que no consta en l'arxiu parroquial.

Aquest Pere Atxer no era cap dels dos Peres Atxers mencionats anteriorment, sinó en "*Pedro Pablo Atxer*", hereu universal d'aquests. Va ser, doncs, aquest Pere Pau, el nebot, qui va fer efectiva aquesta donació, la qual ja havia estat aprovada per l'il·lustríssim Senyor Bisbe de Girona.

A la carta, el signant explica que el van anar a visitar a casa seva dos senyors de Camprodon anomenats "*Jayme Campa*" i "*Jayme Marcer*", els quals li van demanar que fes efectiva la donació que els seus padrins havien atorgat a la "*Real Villa de Camprodón*" i que el Bisbe de Girona havia convingut i concedit. El Senyor Atxer, després de demanar i ordenar les pertinents credencials i diligències, va accedir al tracte i va enviar la carta mencionada a la comunitat de Camprodon i als seus cònsols. La carta és signada el divuit de juny de 1698.

Pocs dies després, els nervis per l'arribada del sant al nostre poble començaven a ser generals i, potser, desmesurats: "*Ya el júbilo es general en Camprodón y la alegría se aumenta en todas partes, pues la leal tarde de sus oradores espera con ansia el ver en sus altares el noble guerrero que la defenderá de todas las malignidades diabólicas y ya lo clama por su Patrón*". Com queda ben manifest, l'espera i l'arribada de les despulles del nostre sant Víctor encenien les més altes passions i les fes més sinceres entre la cúria i la comunitat camprodonina de finals del s. XVII.

L'escrivent explica, després d'aquest acte de fe febril i sincera, que ha deixat de narrar tot allò que va passar entre que les despulles del sant van ser exhumades de les catacumbes de la Via Apia, la seva arribada a Barcelona i tot el temps que van romandre allí fins que els dos Jaumes camprodonins les van anar a buscar per portar-les definitivament a Camprodon. Allò que sí diu, però, és que les despulles no van ser entregades a la vila de Camprodon fins el 1698, quaranta-dos anys més tard.

No dóna cap explicació ni cap motiu pel qual els germans Pere Joan i Pere Benet es reservessin el dret de cessió en favor de la Parròquia de Camprodon. L'única explicació que dóna el nostre prevere per aquest retard és que va ser per voluntat divina que el sant arribés amb retard a Camprodon, i que el temps transcorregut fins arribar al poble és també i només per gràcia divina.

D'aquesta manera, tan diplomàticament eclesiàstica, exculpa a la família Atxer i en especial als dos preveres, per no haver fet efectiva abans, i en vida, la donació. De totes maneres els germans Atxer a l'any 1655 tenien prou raons per mantenir les despulles a Barcelona ja que, com hem dit, aquell mateix any, i encara que fos per poc temps, la vila era en mans de les tropes franceses.

Desconeixem la data exacta de la mort dels dos preveres, però és clar que ja han traspassat quan a l'any 1698 els dos Jaumes, cònsols de la vila de Camprodon, reclamen les relíquies en favor del poble.

EL TRASLLAT DEFINITIU I EL PATRONATGE. Processó i altar.

Els capítols que segueixen parlen i tradueixen els documents sobre la donació de les relíquies als cònsols camprodonins i el posterior trasllat d'aquestes, primer a Girona i, finalment, a Camprodon, fent nit al Sitjar: “ (...) *Y el día siguiente diez y ocho ya vinieron a dormir dentro de la Parroquia de Camprodón en la casa del Sitjar. Allí depositaron el S. Cuerpo del glorioso Víctor Mártir en la capilla de S. Bartolomé.*”

El prevere, mentre escriu, s'emociona imaginant com les relíquies s'anaven acostant al poble. Fins al punt que, mentre va pujant de to, arriba a comparar l'arribada de les despulles a Camprodon amb la manera com els caps de les tribus d'Israel es van presentar al rei Salomó per portar l'arca de la sagrada aliança: “*El gentío que les acompañaba este día era inmenso. Pasan a casa de Creixenturri y se dirigen al puente llamado de Gornés (?). Y a la manera según el libro de los Reyes se reunieron los mayores de Israel con los Príncipes de las tribus, las cabezas de familias de Israel y se presentaron al Rey Salomón de Jerusalén para llevar el arca de la alianza del señor desde la ciudad de David; del mismo modo corren precipitados de Camprodón los nobles, los plebeyos, los hacendados, los pobres, los jóvenes, los ancianos, y lo que es más, los pueblos vecinos y los comarcanos para ver a la prenda tan deseada.*”

I la comparació continua seguint la mateixa exaltació tan pròpia del seu estil: “*Ya en el mismo puente de Gornés se está adornando un magnífico tabernáculo para poner allí el arca de la sagrada Reliquia; Y veo aquí como todo el pueblo de Israel se presentó al Rey Salomón y llevaban la arca de la alianza del Señor y el tabernáculo y los precedían los sacerdotes y los levitas, y como el Rey y toda la muchedumbre inmolaban víctimas y mirad también como los camprodoneses hacen mil festejos entonan sus sacerdotes y llevaban desde dicho pueblo el arca del glorioso mártir S. Víctor y el tabernáculo.*”

D'aquest punt passaren en processó al pont de les Rocasses i d'allà a la capella de Sant Ramon, on esperaven el Rector de l'església parroquial —“*José Causa Diós*”, segons especifica en una nota al peu— i el seu seguici per constituir una solemne processó que havia de recórrer els carrers principals del poble: “*Honorable día diez y nueve de julio de mil seiscientos noventa y ocho que de las diez a las once de tu*

mañana presenciabas tan grande júbilo! Pasa S. Víctor por el Prado —la plaza del Parat, actualmente del Doctor Robert— con todo el honroso séquito, vuelve por la calle de Cantallops —actualmente Ferrer Bàrbara— entra a la de Valencia... que todos los moradores gozan de tan noble y rica vista. Queda indeleble en el fiel corazón de los camprodoneses este día tan solemne y señalado.”

Finalment, a les onze del migdia a la mateixa església parroquial de Nostra Senyora dels Àngels de Camprodon —coneguda actualment com església de Santa Maria— es dispositen les Relíquies i es celebra una cerimònia religiosa en el seu honor: *“Es luego S. Víctor colocado sobre el altar mayor, y entre las once y doce de este día se celebró un solemne oficio con asistencia de todas las concurrentes procesiones.”*

Just a continuació d'aquesta última frase del capítol sisè que citem, afegeix una nota, numerada com a 39, prou aclaridora de les divergències que persistien des de feia més d'un segle entre el Monestir i la Parròquia, tal i com hem esmentat en aquest mateix estudi: *“(39) No es extraño la procesión de S. Víctor no entrase en el monasterio porque en aquella ocasión estaba vertiente en el tribunal de la S. Rota el litigio entre el Abad Cabildo y el Obispo y como la jurisdicción espiritual. Entrada la procesión el R. Paladio Blanch celebró un solemne oficio.”*

Immediatament es va procedir a constituir la comissió i futura confraria que hauria de fer-se càrrec de la custòdia de les relíquies i de tota l'organització i posterior construcció d'un altar en honor del sant: *“En este mismo día eligen Pabordones y administradores para que hayan determinadas personas que cuiden del aseo, ornato y culto del Santo. Queda elegido, por parte de la reverenda comunidad, el Doctor D. José Guiu, Rector, y por la villa el magnífico D. Jayme Campa, ciudadano de Barcelona, el honorable Nicolás Sitjar, Propietario de Creixanturri, y Jose (?)atel, pelayre de Camprodón.”*

El dia 26 de desembre ja s'havia construït un altar provisional al costat de l'altar major, i es celebra amb grans festes, solemne processó, himnes, oficis i altres celebracions civils, tot i que sant Víctor no sigui, encara, el patró de la parròquia: *“Camprodón espera con la mayor alegría el día del santo patrón, o mejor diré el de su fiesta. Mas que digo patrón sin tener documento que lo acredite? Bastante documento es el sentido y parecer común que es el criterio de la verdad. Pero dejemos para otra ocasión el tratar de este negocio tan importante y miremos con reflexión el espíritu camprodonés en las prevenciones para tan grande fiesta.”*

El 18 d'abril de 1700 es van començar les obres de l'Altar definitiu, segons especifica en una nota al peu: *“(61) A 18 de abril de 1700 que era Domingo se empezaron a llevar piedras, cals, arena para empezar la obra, y los trabajadores eran innumerables.”*

Aquesta construcció va ser possible gràcies a les moltes donacions comunes i particulars, algunes de les quals van ser prou importants i significatives: *“(...) y hasta los moribundo en sus letras testamentarias ceden parte de sus bienes para tan grande*

edificio (62)". I especifica en la nota esmentada: "(62) *La viuda Catarina Coll estando en su grave enfermedad hizo testamento ante José Buendia, Not. Y dio muchos muebles para la obra del Altar de S. V.*"

Finalment, l'any 1701, com es demostra en el gravat a la pedra del mateix Altar i en els documents: "(71) *A 17 de junio de 1701 a las 9 de la mañana bendecían la Iglesia y el reverendo Ylla celebró el oficio*", es va procedir a la benedicció de l'Altar definitiu de sant Víctor: "*Ya concurren de nuevo todos los habitantes de Camprodón a su parroquial iglesia y verifican la bendición de su nuevo altar. Cantan en seguida un solemne oficio y ven que ha llegado el día tanto tiempo esperado.*"

Al mateix temps que es construeix l'altar s'ha constituït formalment la seva confraria, la qual rep un "*Diploma de Jubileo*" o una suma d'indulgències concedides pel Papa Innocenci XII i del qual es conserva una còpia impresa en l'interior del volum, en una edició datada a Girona el 31 de gener de 1701, amb el títol "*Sumari de las / Gracias, é indulgències concedides / als confreres, y confrases de la confraria dels gloriós Sant Víctor Màrtir, soldat, / y alferes de la legió thebea, fundada en la iglésia parroquial de santa Maria de la Vila / de Camprodón, Bisbat de Gerona*" i signada pel Vicari General del Bisbat de Girona, el Doctor Miquel Burniac i Teixidor, en nom del Bisbe de Girona, Dr. Miquel-Joan Taverner.

El document concedeix, per via papal, a tots els creients d'ambdós sexes, penedit, confessats i havent rebut la sagrada comunió, la indulgència plenària i remissió dels seus pecats, a canvi de determinats serveis i activitats a la parròquia, propis de la confraria, i entre els quals hi ha l'obligació de vetllar i resar pel sant els dies assenyalats: el 22 de setembre, diada de la festivitat de sant Víctor; el dia 23 de gener, també diada de sant Víctor; o el 19 de juliol, dia que va arribar el sant a la nostra vila, entre altres dates de caràcter religiós més general.

EL SEQUEIX DE LES DESPULLES. Els primers dubtes dels devots.

Fidel a l'estil de tot el quadern, en el prefaci, el prevere intenta justificar moralment, algunes crítiques referents al bon patronatge de sant Víctor Màrtir a la vila de Camprodón: "*No habían faltado, en tiempos pasados, quienes ofuscaban la dignidad, la nobleza, los privilegios, el patronato de nuestro esclarecido ATHLETA; pero el Dios de las Luces ha hecho brillar el horizonte de Camprodón por medio de la inextinguible luz de tan benemérito Santo (...)*".

Quan escriu el volum, al 1834, sant Víctor encara era el Patró principal de la vila i es celebrava cada any la seva festivitat com a Festa Major litúrgica i social. Com hem vist anteriorment, la data de la celebració de les festes va anar variant al llarg dels anys, tot i les ordres dels germans Atxer.

A finals del segle divuit, les ràtzies revolucionàries franceses havien saquejat el

nostre poble. Ja a l'any 1793, i com especifiquen Morer y Galí: *"Y terminamos el siglo de una manera dolorosa, Iban creciendo los delirios de la revolución francesa, que produjo un general peligro y estalló la guerra del 93. Tomaron también las armas los hijos de este pueblo ya muy descaecido y que había de sufrir en semejante lance mayor desgracia que ningún otro pueblo de esta frontera violentamente invadida."*

El 4 d'octubre de 1793 les tropes franceses comandades pel general Dagobert van obrir foc sobre Camprodon. Es va perdre la vila de dalt, tot i que set hores després, va ser recuperada. En aquesta invasió, com especifiquen Morer i Galí, es va cremar part de l'església parroquial.

El prevere es fa ressò, també, d'aquests fets: *"Preparase Sí! Esta noble villa y viendo que ni puede tomar la ofensa por el crecido número de invasores, procura a ponerse en la defensa. Pero O fatal suceso! La cortedad de las fuerzas obliga a los de Camprodón a desamparar sus hogares, abandonar sus bienes y a poner su templo al malvado violador"*.

Els responsables eclesiàstics de la parròquia, tement per les seves vides, havien fugit precipitadament, com tots els veïns de Camprodon. Les tropes franceses van entrar a l'església parroquial i, entre altres destrosses, van saquejar l'urna de sant Víctor: *"Hurtan las alhajas de la parroquial"*.

Una vegada foragitats els francesos, els responsables parroquials van tornar: *"Y San Víctor? Ay! Ved la población toda sumamente consternada pues entran en la iglesia y reparan que faltan las reliquias de su Santo."*

I van intentar, amb més bona voluntat que eficàcia, recuperar les relíquies d'entre les deixalles que els francesos havien abandonat darrera de l'església parroquial, a la muntanya de la Costinyola: *"El mismo dolor oprime a los de Camprodón por esperar que hallarán esparcidos los huesos de su idolatrado (...). Alcanzan el intento, hallan las reliquias de S. Víctor y en medio de las exclamaciones y el llanto recobran algún aliento. Ven no obstante con dolor, la caja de madera hecha pedazos, hurtada la de plata y las reliquias expuestas al favor de las fieras"*.

Especifica que tot això va succeir un dia després que haguessin entrat els francesos, coincidint amb les dates de les altres fonts: *"(106) este era el 5 de octubre de 1793, y ya del día anterior que amenazaban entrar"*.

Les ràtzies franceses es van reproduir l'any següent, concretament el 10 de juny de 1794, tal i com especifiquen Morer i Galí, tot i que sembla que en aquesta segona ocasió no van entrar a Camprodon, i de les quals tampoc no en parla el prevere.

Aquest fet va fer créixer entre la població un cert to de descrèdit en relació a l'autenticitat de les relíquies i, conseqüentment, vers l'autoritat de patronatge del sant, tot i que es va construir un segon altar y els actes religiosos continuaven de la mateixa manera: *"Perseveran unos cuantos años con la misma fe, costumbres, ritos sin moverse controversia alguna. Pero el Maestro de rúbricas inserta en el dietario la prohibición de rezo de los santos que no tienen reliquia insigne y algunos se mueven a decir que las de S. Víctor no son insignes (...)"*.

La polèmica està servida, ja que molts habitants de Camprodon consideraven que les relíquies continuaven essent les mateixes d'abans de la profanació de l'any 1793: "(115) Muchos de los habitantes justifican ser las mismas pues con ellas han hallado pedazos de la caja de madera, y de la de plata. A más de que la prontitud de hallarlos en el mismo día de perdidos es un señal consciente. Ni obsta el que digan algunos que podrían ser de otro cadáver cuando ellos manifestaban su antigüedad y se hallaron mezclados con particillas de algodón del que todos los años al salir de la procesión se acostumbra dar a los fieles."

Molt probablement, aquests mateixos dubtes i les conseqüents crítiques van persistir durant les primeres dècades del segle XIX. El primer quadern, que acaba en aquest punt, podria ben ser un intent de justificació de la història del sant per tal d'apaivagar els dubtes i enfortir el sentiment favorable de la població cap aquest, amb la qual cosa justificariem el to apologetic de molts fragments transcrits i obtindríem el motiu pel qual el prevere decideix recopilar tota la informació i escriure la història.

ANNEX. LA DEROGACIÓ DE LA FESTIVITAT.

Els fets del 22 de setembre de 1839.

Poc sabia el nostre prevere que cinc anys després que ell redactés aquest quadern, i molt probablement abans d'aplegar tota la documentació necessària i completar els tres quaderns promesos en el prefaci, els fets es precipitarien definitivament en contra de la seva voluntat.

En els goigs que canten els camprodonins en honor al sant, li demanen protecció, apel·lant a la seva suposada condició de militar: "*Puig soldat victoriós / sou en nom, fets y valor; / siau nostre defensor / Víctor màrtir gloriós.*"

Molt probablement això mateix havien entonat el dia 22 de setembre de 1839, diada de la festa major, mentre celebraven l'ofici solemne en honor al seu patró, i de reüll vigilaven les muntanyes veïnes on des d'un dia abans els carlins havien pres posicions. Sembla que els historiadors Morer i Galí van viure els fets directament: "*En 21 de septiembre del 39, vigilia de la fiesta mayor del pueblo, al levantarnos vímonos rodeados de una división carlista de unos 3000 hombres que ocupaban las cimas de los montes San Antonio, Tres-creus y Custinyola.*"

Segons ells mateixos, l'endemà d'encerclar la vila, el dia de la festa major, des de les dues de la tarda i fins a les quatre de la matinada del dia 23, les bateries enemigues van mantenir un foc continu sobre la població. Els danys van ser molt importants. Sobretot a la vila de dalt, on cremaren 168 cases.

Segurament aquest fet va afectar de manera directa el patronatge del sant a la vila, ja que és molt fàcil suposar que els camprodonins en van resultar molt afectats. El dia de la seva festa, el dia del sant a qui veneren i a qui demanen protecció, aquell mateix dia, els carlins els cremen mig poble. Poc els van servir els goigs ni les relíquies ni les oracions.

Oficialment sant Víctor no ha perdut mai la condició de patró, com tampoc no l'havia ni perdut ni guanyat mai sant Patllari, les relíquies del qual havien estat propietat del monestir i aleshores ja pertanyien a la parròquia.

Sembla, però, que es decidí canviar la data de la celebració de la festa major per no haver de celebrar-la el dia 22 de setembre, recordant així els tràgics fets de l'any 1839. Aquesta podria ser una raó ben lògica pel canvi de festivitat i conseqüentment de patró, encara que no deixa de ser una suposició que s'hauria de corroborar amb un estudi més acurat de la documentació que sobre el tema hi deu haver a l'arxiu parroquial.

CONCLUSIONS

Tenint en compte totes les dades exposades i amb la lectura encara fresca del volum, puc arribar a proposar les següents conclusions:

Que a l'any 1834 un dels preveres de la parròquia de Santa Maria de Camprodon, amb l'ajuda d'una altra mà desconeguda, es proposa recollir i transcriure tots els documents sobre la història de la concessió, trasllat i patronatge de sant Víctor a la vila, i que la seva feina queda inacabada per motius desconeguts.

Que la identitat d'aquest sant ens és una incògnita. Que segur que no és el centurió que va clavar la llança a Crist durant el seu martiri; ni el mateix sant Víctor que veneren a Marsella. Que del nostre sant no en podem ni dir que formés part de la milícia romana, i només podem assegurar que era un dels primers cristians anònims, enterrat a les catacumbes de Roma.

Que les seves relíquies van ser atorgades pel Papa Urbà VIII als Germans Atxer, els quals molt probablement l'havien anat a buscar per tal que la parròquia de santa Maria disposés d'un sant patró deslligat del monestir de sant Pere, el mateix any 1654 que la vila patia el mal de la pesta.

Que les relíquies van arribar a Catalunya l'any 1655, any que Camprodon era envaït per les tropes franceses. Que entre la pesta, la invasió francesa i la mort dels dos germans Atxer, el sant no va ser traslladat definitivament a Camprodon fins a l'any 1698. Que a l'any 1701 ja tenia un altar i una confraria, amb indulgències i tot, i que va ser venerat i festejat com a patró de la vila durant tot el segle XVIII i part del XIX.

Que a l'any 1793 una ràtzia francesa va profanar l'urna que contenia les relíquies, i que aquestes van ser escampades darrere de l'església parroquial. Tot i que aparentment van ser recuperades amb molta rapidesa i diligència, aquest fet va provocar, des d'aleshores, seriosos dubtes sobre l'autenticitat de les relíquies.

Que molt probablement aquests dubtes persistien quan a l'any 1834 el prevere es decideix a recopilar els documents i escriure la història, i que justament ho fa per reafirmar la importància de les relíquies i augmentar i popularitzar la devoció d'aquest sant entre els fidels.

I finalment, que cinc anys després, el dia 22 de setembre de 1839, per casualitat el mateix dia que els camprodonins celebraven la festa major en honor a sant Víctor, les bateries carlines van obrir foc sobre la vila. I que molt probablement, per no haver de recordar tan fatídica data en què el seu patró no els va socórrer, tot i que li demanaven protecció en els cants dels goigs, els camprodonins van decidir canviar la data de la celebració de la festa major i conseqüentment de patró.

Aquestes podrien ser algunes de les claus i motius per conèixer l'arribada i veneració de sant Víctor a la vila de Camprodon, i també per comprendre els motius pels quals actualment no es celebra la Festa Major en honor a aquest sant el dia 22 de setembre.

BIBLIOGRAFIA

Memòries de la Processó dels Sants Misteris. Setmana Santa. Diversos autors. anys 1987-2002. Editades per l'Associació del Sants Misteris de Camprodon.

VILAR, Pierre. *Història de Catalunya*. Volum IV a càrrec de Núria Sales. *Els segles de la decadència XVI-XVIII*. Edicions 62, 1989. Pàgina 129.

MORER, Josep i GALÍ, Francesc de A. *Història de Camprodon*. Edició facsímil de l'Ajuntament de Camprodon, 1982 a partir de l'edició original de 1879. Pàgines 103, 104 i successives.

Goigs del gloriós S. Víctor Màrtir; lo cos sant del qual està en la parroquial de santa Maria dels Àngels de la vila de Camprodon. Impresos a Olot per Joan Bonet, 1896.